

## אהבת הדסה / ר' שלום שבזי

על המשורר

ר' שלום שבזי נחשב כגדול משוררי תימן. הוא חי במאה ה-17 והיה בן למשפ' משתא שממנה יצאו הרבה סופרים ומשוררים.

כיום יודעים על למעלה מ-500 שירים שכתב, רובם היו שירי קודש ומיעוטם חול. בשיריו הרבה לכתוב על סבל הגלות והכיסופים לגאולה. סגנון שיריו דומה מאוד לשירת ספרד ומושפע ממנה. השונה הוא שבשיריו הרבה להכניס את לשון חכמים.

הקדמה

אהבת הדסה הוא אחד מפיוטי המפורסמים ביותר של ר' שלום שבזי. את הפיוט הנ"ל נוהגים לשיר עד היום. תוכן הפיוט מתאר מעין חלום של גאולה והוא נכתב בצורה אליגורית (משלית). בפיוט מוזכרים הסמלים (הכינויים) הבאים:

הדסה - א"י, המשורר - ר' שלום שבזי, בת נדיבים - עמ"י (כנס"י), רעיה - עמ"י (כנס"י), חתן וכלה - הקב"ה ועמ"י (כנס"י), איומה - עמ"י (כנס"י), נסגלים - עמ"י (כנס"י), דוד - הקב"ה, נותן שכר - הקב"ה, פועלים - עמ"י (כנס"י).

כפי שניתן להבחין, פיוט זה שונה מעט מפיוטים אחרים בכך שהמשל והנמשל מעורבבים יחד וישנם מס' כינויים לאותה הדמות. הפיוט מכונה "אהבת הדסה" - אהבת ארץ ישראל המשורר רוצה להעביר לקוראים מסר בדרך הנמשל ומתבטא בשיר "בינו עדת קודש" - זאת אומרת תבינו, תתבוננו במשמעות העמוקה של הפיוט.

תוכן השיר

### בית א'

המשורר פותח בהבעת אהבה וגעגועים לא"י ומציג את המשאלה שלו לעלות אליה. בסוגר יש את ההקבלה הניגודית, כיוון שהמשורר נמצא במציאות קשה - בגולה, והוא לא יכול להיחלץ מהגלות כאילו רגליו שקועות בבוץ ואילו הלב שלו נוהה, רוצה ללכת לא"י בשעה שהגוף שלו נמצא בגלות, בדומה לריה"ל בשירו "ליבי במזרח".

### בית ב'

המשורר אומר הלוואי והייתה לי היכולת להיחלץ מהגלות ולעלות לא"י, לירושלים.

### בית ג'

מרוב אהבתי לא"י בוקר וערב אני זוכר את כנס"י המכונה בת נדיבים, כמ"ש "מה יפו פעמיך בנעלים בת נדיב" (שיבוץ משיר השירים).

ליבי ומחשבותיי סוערים והוגים באהבת א"י. למילה נבהלים אין משמעות של פחד בבית זה, אלא ביטוי לסערת רגשות עמוקה שאופפת את המשורר.

### **בית ד'**

המשורר משתמש בבית זה במושג "נעים זמירות" המתקשר לדוד המלך (נעים זמירות ישראל), ולכן הכוונה כאן היא למזמורי התהילים הנאמרים הן בתפילה והן בכל זמן. הגולה מצטייר כאדם ישן שרק בכוח התפילה ניתן לעורר אותו מתנומתו. זהו בעצם הרעיון המובע בתרגום לשיר השירים "אני ישנה וליבי ער" ("והוא דמין בגלותא כגבר דמייך דלא יכיל לאתערא משינתיה" - והיו דומים בגלות כאדם ישן שאינו יכול להתעורר משינתו). נדוד - נדודים, מטאפורה לגלות. המשורר מכנה את כנס"י - רעייתי, הכינוי מגיע משיר השירים "כן רעייתי בין הבנות". התפילה ביכולתה להשפיע על העולמות העליונים ולחדש את הקשר בין האוהבים, זאת אומרת לקרב את הגאולה - ישראל והשכינה צוהלים ושמחים בעת התעוררות מהגלות משל הייתה חלום רע.

### **בית ה'**

אם עד עתה היו הדברים בלשון יחיד, מכאן ואילך פונה המשורר לבני הקהילה ומשתף אותם: בינו - הבינו. המשורר פונה בקריאה לאנשים, לקהל ולעמ"י בכללותו, להתבונן בשיר שחובר, ברעיונות העמוקות ששזר בתוך השיר שהם חתונת עמ"י וכנסת ישראל, עת שבה הרעיה (עמ"י) לדודה (הקב"ה).

### **בית ו'**

"איומה" זהו כינוי לכנס"י ומובא כשיבוץ משיר השירים "נאווה כירושלים איומה כנדגלות" - יום החופה הוא יום שמחה לכנס"י, היא ודודה (עמ"י והקב"ה) גומלים ביניהם חן וחסד - מציאת חן האחד בעיני השני, נתינה בין הבעל והאישה - מציאת חן בעיני אלוקים ונתינה - קיום התורה והמצוות.

### **בית ז'**

בבית זה פונה המשורר לקב"ה, המכונה דודי, שיקרא לכולם לשבת סביב השולחן - מעין הזמנה לחופה. המשורר מבקש גם שהקב"ה יקבץ לשולחן החופה את כל השרידים והפיטים הנמצאים בגולה (זהו שיבוץ מספר ירמיה: "מצא חן במדבר עם שרידי חרב") וכן את כל הנסגלים - כל עמ"י המכונה עם סגולה, כמ"ש "עם סגולה מכל העמים" (דברים).

### **בית ח'**

"מכוס ישועות" - הכוונה כאן היא לכוס של שמחת החתונה והן לזו של הגאולה במשמעות אליגורית. כאשר הכוס מסמלת שפע וגאולה, כמ"ש "כוס ישועות אשא ובשם ה' אקרא" (תהילים קט"ז). היין שבכוס מביא את המשורר לשמחה של מצווה, גילוי סודות התורה וחשיבות לימודה כתרופה לגלות ולקירוב הגאולה, כמ"ש "נכנס יין יצא סוד" (מסכת עירובין ס"ה).

### **בית ט'**

מכיוון שבשיר זה נעשה שימוש במונחים של חתן וכלה המתאחדים במעמד הכלולות, דואג המשורר להעמיד את השיר על משמעותו האליגורית הנסתרת. הפנייה "בינו עדת קודש בשיר חוברה" היא פנייה ובקשה של המשורר למנוע מהמון הנוכחים להבין את השיר כשפוטו. ולכן בחלק זה הוא פותח

בשבח ותהילה ללומדי התורה, אותם יחידי סגולה המבינים את תורת הסוד, שבזכות התורה מתגברים על יצרם (כי כיבוש היצר הוא תנאי לעיסוק בתורת הנסתר) וע"כ מדגיש המשורר כי "הם בוודאי עלי יצרם מושלים" והבנה זו מהווה תריס בפני הכנסת כוונות זרות לדברי המשורר.

### **בית י'**

אחרי שכבר הכניעו את יצרם, כל תאוות ליבם ורצונם פונה אל הטוב. והם יזכו לעלות לגן עדן - לציון ויזכו לחיי נצח (כי רק בא"י תתרחש תחיית המתים) והם ינחלו חיים של אמת לעד.

### **בית י"א**

"אהבת יחידתי" - יחידתי זו נפשי, אך יכול לשמש גם ככינוי לעמ"י השואף אל טוב ה' וחפץ באורו. "ברוך שהוא נותן שכר" - גומל לעבדיו על מעשיהם כמו מעביד לפועליו, כמ"ש "הזמן קצר והמלאכה מרובה והפועלים עצלים ובעל הבית דוחק" (מסכת אבות).

### **בית י"ב**

הגאולה תהיה כנהר שוטף וזורם עפ"י הנאמר בישיעה ס"ו: "כי כה אמר ה' הנני נוטה אליה כנהר שלום וכנחל שוטף". המשורר עושה פה שימוש יפה בלשון נופל על לשון כאשר המילה נהרה יכולה להתפרש גם כאור. "זקן וגם בחור וכל העוללים" - מוטיב חוזר בשירת שבזי המסיים את שירתו בפנייה אל הקהל.

קישוטי השיר

**חרוז מבריה:** בדלת "אה" (מיוחס לעמ"י) ובסוגר "אים" (מיוחס להתאחדות הקב"ה עם כנס"י)

**אקרוסטיכון:** אל שבזי משתא

**לשון תנ"כית:** נעים זמירות

**שיבוצים:**

"קשרם אל ליבך תמיד ענדם על גרגרתיך" (משלי ו', כ"א)

"מה יפו פעמיך בנעלים בת נדיב" (שיר השירים ד', ב')

"נאווה כירושלים איומה כנדגלות" (שיר השירים ו', ד')

"מצא חן במדבר עם שרידי חרב" (ירמיה)

"כוס ישועות אשא ובשם ה' אקרא" (תהילים קט"ד)

"כי כה אמר ה' הנני נוטה אליה כנהר שלום וכנחל שוטף" (ישיעה ס"ו, י"ב)

**דימויים:** כנהר

**לשון נופל על לשון:** נהרה, ינהרה

**מטאפורה:** חתן וכלה בחופה נכללים

**ניגוד:** שחרית - ערבית, זקן - עוללים

**האנשה:** אהבת יחידתי לטוב ה' נהרה

## **בשיר ארבעה קווי התפתחות:**

### 1. ממצואות אמיתית לעולם מופשט

החולם נתון במציאות קשה (ביצה טובענית, גלות) ואז הוא חולם ומפליג לא"י - מציאות חלומית ומכאן לעוה"ב שמעבר למושגי זמן ומקום. הדימויים: בהתחלה דימויים גשמיים - מאכל ומשתה, ובהמשך - דימויי הנאה רוחנית - דברי תורה, שם טוב ולבסוף - דימויים מופשטים, שלום עולמי וחיי נצח.

### 2. מרע לטוב

בגלל ההפלגה מן המציאות מוסברת אווירת השיר האופטימית והעליזה: רינה וצהלה, סעודה ומשתה. האופטימיות והרוח הטובה מתגברים ככל שהשיר מתרחק במהלכו מן המציאות הקונקרטית (אמיתית וממשית). האהבה - שמחת הנאהבים בפגישת, תמונות האהבה - רצופות סימנים יהודיים, כמו חופה, גמ"ח, סעודת מצווה עם כוס של ברכה ודברי תורה. חתונה של מטה - חתונה של מעלה.

### 3. מבדידות להשתייכות

ככל שמתהדק הקשר בין ישראל לקב"ה, מתחזקת הזיקה של הפייטן לעמו: ברינה צוהלים - יחס של קרה, הוא מקבל שכר עם כל הפועלים. ובסוף התאחדות פנימית בכל העם "שלום כנהר לעדתי.. וכל עוללים..".

### 4. מדרש לפשט

הניסוח השירי הוא מטאפורי בתחילה, נוטה לקונטריות בהמשך וקונקרטי לגמרי בסיום. כשהוא מגיע למציאות אחרת נכספת, הוא נוטש את המטאפורה ונאחז המציאות חלומותיו באמצעות הלשון הישירה, המקרבת והמחברת.